

Anetta Bogusława Strawińska
Uniwersytet w Białymstoku
Katedra Stylistyki i Lingwistyki Antropologicznej
ORCID: 0000-0001-8401-3068

PROFESOR BOGUSŁAW NOWOWIEJSKI – BADACZ, DYDAKTYK, ORGANIZATOR ŻYCIA AKADEMICKIEGO¹

„Przebieg życia jest nieprzewidywalny,
[...] nikt nie może wcześniej napisać swojej autobiografii”
Abraham Joshua Heschel²

Profesor Bogusław Nowowiejski był postacią ważną nie tylko w środowisku lokalnym³. Z Jego bezpośrednim udziałem jako członka Rady Języka Polskiego w kadencji 2016–2020, a także członka Komisji Nauk Humanistycznych PAN w latach 2015–

¹ W tekście wykorzystuję informacje opublikowane w artykułach wspomnieniowych o Profesorze Bogusławie Nowowiejskim. Zob. A. Strawińska, *Profesor Bogusław Nowowiejski (22 lipca 1954 – 26 września 2019). Wspomnienie*, „Bibliotekarz Podlaski” 2021, nr 1, s. 267–283; też, *Wspomnienie o Bogusławie Nowowiejskim*, „Próby. Nieregularnik Filologiczny” 2021, nr 6, s. 303–307.

² <https://marketprovisionsla.com> [dostęp: 26.04.2022]. Zob. więcej: www.heschel.org.il/heschelen-media-story-124325 [dostęp: 30.06.2016].

³ Zob. M. Kuźmiuk, *Prof. Bogusław Nowowiejski nie żyje. Wybitny białostocki językoznawca zmarł w wieku 65 lat*, poranny.pl, <https://poranny.pl/prof-boguslaw-nowowiejski-nie-zyje-wybitny-bialostocki-jezykoznawca-zmarl-w->

2018 (oddział w Olsztynie i Białymstoku), konstytuowała się najnowsza polityka językowa państwa.

Jego śmierć, poprzedzona odejściem w 2015 roku prof. Elżbiety Feliksiak⁴, a w 2019 roku prof. Haliny Krukowskiej⁵, symbolicznie zamknęła epokę „formowania się” białostockiej polonistyki. Instytut Filologii Polskiej formalnie przestał istnieć 1 października 2019 roku. Na fundamencie stworzonym i wspartym przez te trzy wybitne Osobowości powstały Kolegium Literaturoznawstwa oraz Kolegium Językoznawstwa w strukturze odnowionego Wydziału Filologicznego z nowymi katedrami i zakładami, pracowniami literaturo- i językoznawczymi.

Badacz

Bogusław Nowowiejski ukończył filologię polską w 1979 roku na Wydziale Humanistycznym Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku. Pracę magisterską zatytułowaną *Słownictwo myśliwych Puszczy Białowieskiej* napisał pod kierunkiem dr Ireny Halickiej.

Sześć lat później, tj. w roku 1985, uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych z zakresu językoznawstwa na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Promotorem dysertacji zatytułowanej *Charakterystyka socjolingwistyczna języka mówionego mieszkańców Sokółki* był prof. dr hab. Władysław Kupiszewski.

Także na Uniwersytecie Warszawskim 23 lutego 1998 roku⁶ „habilitował się na podstawie dorobku naukowego i pracy zatytułowanej *Zapożyczenia leksykalne z języka niemieckiego w polszczyźnie XIX wieku (na materiale czasopism)*”⁷. 18 kwietnia 2013 roku uzyskał tytuł profesora

wieku-65-lat/ar/c5-14456293 [dostęp: 2.11.2020]; A. Strawińska, *Profesor Bogusław Nowowiejski (22 lipca 1954 – 26 września 2019)*..., s. 268.

⁴ Zob. *Literatura, pamięć, kultura. Prace ofiarowane Profesor Elżbiecie Feliksiak*, pod red. E. Sidoruk, M. M. Lesia, Białystok 2010; V. Wejs-Milewska, *Elżbieta Feliksiak (1937–2015)*, „Wiek XIX” 2014, s. 521–525.

⁵ Zob. *Światło w dolinie. Prace ofiarowane Profesor Halinie Krukowskiej*, pod red. K. Korotkicha, J. Ławskiego, D. Zawadzkiej, Białystok 2007; J. Ławski, *Halina Krukowska (26 września 1937 – 28 lipca 2019). Wspomnienie*, „Pamiętnik Literacki” 2020, z. 1, s. 271–280.

⁶ http://ifp.uwb.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=162&Itemid=113 [dostęp: 30.12.2020].

⁷ Dane z biogramu przygotowanego przez samego Profesora B. Nowowiejskiego, zamieszczonego na oficjalnej stronie dawnego Instytutu Filologii Polskiej [10.01.2021], wskazują, iż kolokwium habilitacyjne odbyło się w 1997

nauk humanistycznych na podstawie rozprawy *Niemiecko-polski słownik Mrongowiusza: źródło do historii polskiej leksyki i leksykografii*, Białystok 2011. Dwa lata później, tj. w 2013 roku, został profesorem zwyczajnym Uniwersytetu w Białymstoku⁸.

Zainteresowania badawcze śp. Prof. Bogusława Nowowiejskiego koncentrowały się wokół takich zagadnień, jak: historia polszczyzny, dialektologia, onomastyka, polszczyzna kresowa, ale też język współczesnych mediów, sportu czy język miasta. Spuścizna naukowa Profesora liczy ok. 160 publikacji. Przywołując słowa prof. dr. hab. Czesława Łapicza (UMK w Toruniu), Jego przyjaciela jeszcze z czasów sokólskiego dzieciństwa, „niezwykła była rozległość [...] [prof. Nowowiejskiego – dop. A.S.] zainteresowań. Był jednym z tych [...] badaczy, którzy wciąż poszerzali krąg swych naukowych dociekań”⁹. Najliczniejsza grupa tekstów w dorobku Profesora dotyczyła języka mieszkańców Sokółki i północno-wschodniej Polski oraz szeroko rozumianej polszczyzny na Kresach północno-wschodnich¹⁰. Równie licznie reprezentowane są prace poświęcone zapożyczeniom z języków obcych: dawnych, obecnych i prognozowanych. W ostatniej dekadzie życia Profesora powstawały opracowania na temat nazw własnych (zwłaszcza antropimów), także polskiej chrematonimii; analizy leksyki sportowej oraz kompendia o charakterze leksykograficznym¹¹.

Jeśli chodzi o przebieg pracy naukowej to był on praktycznie niezakłócony; można by rzec – wzorcowy. Profesor konsekwentnie, rozmyślnie, wręcz programowo realizował swoje plany zawodowe. Pierwszym tekstem, jaki opublikował, była recenzja monografii z zakresu dialektologii¹².

roku. Z najstarszej bazy danych Ośrodka Przetwarzania Informacji – Państwowego Instytutu Badawczego – *Nauki Polskiej* wynika, że stopień doktora habilitowanego uzyskał 23 lutego 1998 roku. Zob.: <https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=58815&k=6z430y> [dostęp: 29.09.2019].

⁸ Zob. recenzję: Nowowiejski B., *Niemiecko-polski słownik Mrongowiusza: źródło do historii polskiej leksyki i leksykografii*, Białystok 2011. Rec.M. Cybulski, „Acta Cassubiana” 2012, z. 14, s. 294–296.

⁹ Cz. Łapicz, *Wspomnienie o Profesorze Bogusławie Nowowiejskim (1954–2019)*, „Białostockie Archiwum Językowe” 2020, nr 20, s. 16.

¹⁰ B. Nowowiejski, *Mowa mieszkańców Sokółki w woj. białostockim*, [w:] *Polszczyzna północno-wschodnia. Metodologia badań językowych*, pod red. B. Falińskiej, Wrocław 1989, s. 7–96.

¹¹ Szczegółowy wykaz dorobku Profesora sporządziła Ewa Gorlewska. Taż, *Profesor Bogusław Nowowiejski – publikacje*, „Białostockie Archiwum Językowe” 2020, nr 20, s. 19–30.

¹² E. Homa, *Współczesne gwary Pomorza Środkowego. Cz. 1–2*, Słupsk 1979. Rec. B. Nowowiejski, „Poradnik Językowy” 1982, nr 9, s. 654–656; *Dziewiętnastowieczne słowniczki gwarowe z Polski północno-wschodniej*, cz. 2, pod red. B. Nowowiejski i B. Kuryłowicz, Białystok 2020.

Ogólnopolskie uznanie przyniosły Profesorowi monografie autorskie: *Zapożyczenia leksykalne z języka niemieckiego w polszczyźnie XIX wieku* (1996), *Z zagadnień kontaktów językowych* (2010) oraz *Niemiecko-polski słownik Mrongowiusza: źródło do historii polskiej leksyki i leksykografii* (2011). To egzemplifikacyjne studia nad kontaktami polszczyzny z innymi językami, głównie polsko-niemieckimi¹³. „Najistotniejszymi kwestiom dotyczącym charakteru i skutków oddziaływania języka niemieckiego na polszczyznę”¹⁴ Profesor Nowowiejski poświęcił także cykl artykułów¹⁵. Jest to gruntowna i wszechstronna analiza kierunków oddziaływań wpływów języka niemieckiego na polski język ogólny, jego odmiany regionalne (w tym język środowisk miejskich) i dialekty języka polskiego. Profesor Nowowiejski spośród germanizmów zaanektowanych przez polszczyznę wymieniał i opisywał liczne eponimy typu: *hamburger*, *saksy*, *herz*, *rentgen*; nazwy kierunków i systemów filozoficznych, takie jak: *heglizm*, *kantyzm*; cytaty, wtręty lub barbaryzmy, np. *Wer den Dichter will verstehen, muss in Dichters Lande gehen* ‘Jeśli chcesz zrozumieć poetę, musisz udać się do jego krainy’; pseudocytaty: *kinderbal*, *kulturkampf*; kalki związków frazeologicznych zarówno idiomów, jak i frazemów takich, jak: *mieć coś na tapecie* – niem. *etwas auf der Tapete haben* oraz tłumaczenia przysłów, np. *Kłamstwo ma krótkie nogi* – niem. *Lüge hat kurze Beine*; liczne nazwy własne: toponimy pochodzenia niemieckiego, np.: *Grunwald* – niem. *Grünwald*, kalki toponimów niemieckich, np. *Nowy Targ* – niem. *Neumarkt*, hybrydy toponimiczne, np. *Fosowskie* – niem. *Voss*, liczne imiona, np. *Berta*, *Wilhelm* i nazwiska pochodzenia niemieckiego, np. *Baum*, *Szwarc*, *Schulz/Szulc*.

Uwagi o wpływach niemieckich nie ograniczały się wyłącznie do sfery leksyki czy frazeologii. W zakresie słotwórstwa przedmiot opisu stanowiły sufiksy pochodzenia niemieckiego: *-unek*, *-ulec*, *-man*, *-tuch* oraz prefiks *ober-*, mechanizmy kalkowania wyrazów złożonych (np. *czasopismo*

¹³ U. Sokółska, *Profesor Bogusław Nowowiejski (1954–2019)*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 2021, z. 77, s. 24.

¹⁴ B. Nowowiejski, *W sprawie wpływów języka niemieckiego na polszczyznę*, „Poznańskie Studia Slawistyczne. Seria Językoznawcza” 2010, nr 17 (37), s. 115.

¹⁵ B. Nowowiejski, *Wpływ języka niemieckiego na polszczyznę w zakresie słownictwa*, „Poradnik Językowy” 2007, z. 5, s. 12–24; Tenże, *W sprawie wpływów języka niemieckiego na polszczyznę*, s. 113–129; Tegoż, *Z dziejów wpływów niemieckich na język polski*, [w:] *Z zagadnień kontaktów językowych*, Białystok 2010, s. 143–161; Tenże, „Osobliwe” *zapożyczenia ze źródła niemieckiego w polszczyźnie ogólnej 1. połowy XIX wieku (na materiale czasopism)*, [w:] *Z zagadnień kontaktów językowych*, s. 161–177; Tenże, *Nieznane zapożyczenia leksykalne ze źródła niemieckiego w polszczyźnie ogólnej 2. połowy XIX wieku (na materiale czasopism)*, [w:] *Z zagadnień kontaktów językowych*, s. 177–195; Tegoż, *Z dziejów „ober”(-) w języku polskim*, [w:] *Z zagadnień kontaktów językowych*, s. 195–215.

– niem. *Zeitschrift*) i prefiksalnych (np. *wygłos* – niem. *Auslaut*), szczególnie kalki zestawieniowe (np. *dowód osobisty* – niem. *Personalausweis*) oraz procesy semantycznego kalkowania leksemów (np. *zdradzać* ‘przejawiać’ pod wpływem niem. *verraten* ‘uzewnętrznić, przejawiać’)¹⁶.

Do ważnych prac Profesora zaliczyć należy tom *Z zagadnień kontaktów językowych*, Białystok 2010. To cykl osiemnastu studiów poświęconych kontaktom międzyjęzykowym powstałym na przestrzeni dwudziestolecia 1987–2007. Poza problematyką teoretyczną i metodologiczną (*O stosunku do zapożyczeń z języków obcych w świetle historii języka polskiego* (s. 9–45), *Cytaty obcojęzyczne w języku polskim jako problem badawczy* (s. 97–113), *Z dziejów wpływów niemieckich na język polski* (s. 143–161), *Stan i perspektywy gwary ludowej w warunkach językowego pogranicza polsko-białoruskiego* (s. 249–263)) znalazły się tu opracowania konkretnego materiału językowego: historycznego i współczesnego (*Leksyka obcego pochodzenia w języku białostockiej prasy codziennej* (s. 45–67), *O niektórych kresowizmach słowotwórczych w polszczyźnie północno-wschodniej. Formacje na -ajło* (s. 285–297), *Zapożyczenia leksykalne w języku polskiej prasy XIX wieku na przykładzie „suwalskich” korespondencji Aleksandra Osipowicza z „Gazety Polskiej”* (s. 297–315)), studia traktujące o kontaktach polszczyzny z językami obcymi, zwłaszcza z niemieckim i angielskim (*Łacina Internetu* (s. 67–77), *Makaronizmy końca XX wieku* (s. 77–97), „Osobliwe” zapożyczenia ze źródła niemieckiego w polszczyźnie ogólnej 1. połowy XIX wieku (na materiale czasopism) (s. 161–177), *Nieznane zapożyczenia leksykalne ze źródła niemieckiego w polszczyźnie ogólnej 2. połowy XIX wieku (na materiale czasopism)* (s. 177–195), *Z dziejów „ober”(-) w języku polskim* (s. 195–215)), a także rozważania na temat związków językowych na poziomie regionalnych odmian polszczyzny, przede wszystkim polsko-białoruskich i polsko-litewskich (*Z życia wschodnich sławizmów leksykalnych w mowie miast i miasteczek Białostocczyzny* (s. 215–229), *Cechy białoruskie w mowie mieszkańców Sokółki* (s. 229–249), *Polskie słowniczki gwarowe z XIX wieku jako źródło do badania przeszłości polsko-białoruskich stosunków językowych* (s. 263–273), *Białorutenizmy leksykalne w polszczyźnie wileńskiej przełomu XIX i XX wieku* (s. 273–285)).

¹⁶ Minirecenzję sprawozdawczą artykułu Profesora Nowowiejskiego zatytułowanego *W sprawie wpływów języka niemieckiego na polszczyznę* z 2010 roku sformułował Tadeusz Lewaszkiewicz w rozważaniach dotyczących wpływu germanizmów na ogólnopolski system językowy w odniesieniu do wpływów innojęzycznych. Zob. T. Lewaszkiewicz, *Wpływ języka niemieckiego na system gramatyczny języka ogólnopolskiego (na tle wpływów innojęzycznych)*, [w:] *Einflüsse des Deutschen auf die grammatische Struktur slawischer Sprachen. Internationale Konferenz des Sarbischen Institutes 14–15.10.2011 in Cottbus*, Herausgegeben von Sonje Wölkeund Hauke Bartels, Domowina-Verlag, Bautzen 2015, s. 90–120.

Profesor Nowowiejski regularnie publikował artykuły teoretyczne i materiałowe poświęcone leksykografii, dokładniej leksykografom (poza Krzysztofem Celestynem Mrongowiuszem), np. Aleksandrowi Osipowiczowi czy Ludwikowi Czarkowskiemu. Profesora Nowowiejskiego pasjonowała szeroko rozumiana problematyka regionalna, głównie wielojęzyczne kontakty polszczyzny regionu północno-wschodniego. Intrygowała Go styczność regionalnych, przygranicznych systemów gwarowych. Badania te były skorelowane z Jego zainteresowanymi, tj. mową mieszkańców całego regionu północno-wschodniego oraz mową mieszkańców stolicy województwa – Białegostoku. Inne ważne teksty Profesora Nowowiejskiego wyrosły z jego pasji do sportu. Żartował, że gdyby miał 10 cm więcej byłby sportowcem. Owe – parafrazując profesora Nowowiejskiego – „nieszczęśne centymetry”; niezrealizowane marzenia o byciu zawodowym koszykarzem lub ewentualnie siatkarzem (nie naukowcem!)¹⁷ rekompensował publikacjami dotyczącymi: relacji między polszczyzną ogólną a socjolektem sportowym; kwestii normatywnych dotyczących języka sportu; problematyki onomastycznej oraz zagadnień szczegółowych, takich jak struktury feminatywne¹⁸.

Ostatnia Jego książka (zwieńczenie wieloletnich żmudnych badań), dotycząca regionalnych odmian polszczyzny, ukazała się już pośmiertnie¹⁹.

Profesor był również redaktorem naukowym, współredaktorem i współautorem naukowym monografii zbiorowych, w tym: *Wilno i Kresy Północno-Wschodnie*, t. 3: *Polszczyzna kresowa* (red. E. Feliksiak, B. Nowowiejski, Białystok 1996); *Polszczyzna północno-wschodnia 2* (red. B. Nowowiejski, Białystok 1999); *Wilno i ziemia Mickiewiczowskiej pamięci*, t. 3: *W kręgu języka* (red. E. Feliksiak, B. Nowowiejski, Białystok 2000); *Przyszłość języka* (red. S. Krzemień-Ojak, B. Nowowiejski, Białystok 2001); *Wokół polszczyzny dawnej i obecnej* (red. B. Nowowiejski, Białystok 2006); *Dziewiętnastowieczne słowniczki gwarowe z Polski północno-wschodniej* (oprac. B. Nowowiejski, Białystok 2009); *Research on Phraseology in Europe and Asia: Focal Issues of Phraseological Studies* (red. J. Szerszunowicz, B. Nowowiejski, K. Yagi, T. Kanzaki, Białystok 2011), *Dziewiętnastowieczne słowniczki gwarowe z Polski północno-wschodniej*, cz. 2, pod red. B. Nowowiejskiego i B. Kuryłowicz), Białystok 2020.

¹⁷ „Byłem niezłym piłkarzem ręcznym. Odnosiłem sportowe sukcesy i miałem młodzieńcze poczucie spełnienia. Bycie naukowcem, to historia odrębna” – zwykł mawiać w rozmowach pozamerytorycznych.

¹⁸ Więcej: U. Sokółska *Profesor Bogusław Nowowiejski (1954–2019)*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, s. 24–27.

¹⁹ *Dziewiętnastowieczne słowniczki gwarowe z Polski północno-wschodniej*, cz. 2.

Profesor Nowowiejski tworzył, redagował i edytował naukowe wydawnictwa ciągłe. Był inicjatorem i pierwszym redaktorem (od 2000 roku) rocznika „Białostockie Archiwum Językowe”²⁰ oraz serii wydawniczej (od 1998 roku) Białostockie Studia Językoznawcze²¹. Chętnie też zapraszany był do kolegów redakcyjnych i rad naukowych periodyków o zasięgu ogólnopolskim, np. takich jak „Słowo. Studia Językoznawcze” (Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego; od 2010) oraz „Poznańskie Spotkania Językoznawcze” (Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu; od 2010). Pozostawił po sobie również znaczący dorobek edytorski²².

Niezwykle trafnie sylwetkę naukową Profesora Nowowiejskiego opisał prof. Czesław Łapicz: „Profesor Bogusław Nowowiejski był ponadprzeciętnie czynny i twórczy na wszystkich [...] płaszczyznach akademickiej aktywności i na wszystkich odcisnął swoje niezatarte ślady”²³. Dopełnienie tego sądu stanowić może opinia dra hab. Marka Kochanowskiego, prof. UwB, literaturoznawcy z Kolegium Literaturoznawstwa Wydziału Filologicznego UwB: „[...] nieżyjący już Bogusław Nowowiejski, dla przyjaciół i znajomych Boguś, był postacią [...], z którą można było porozmawiać o wszystkim, mającą dar niezwykle optymistycznego zarażania innych swoim stosunkiem do świata, celnie punktującą jakiegokolwiek sztywności uniwersyteckiej celebry”²⁴.

²⁰ Popularnego w środowisku krajowych językoznawców BAJA. Zob. <https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/handle/11320/1043>; <https://czasopisma.filologia.uwb.edu.pl/index.php/baj> [dostęp: 2.11.2020].

²¹ W serii ukazały się następujące prace: I. Szczepankowska, *Nomina attributiva w gwarze łomżyńskiej: studia leksykalno-słotwórcze*, Białystok 1998; U. Sokólska, *Siedemnastowieczna polszczyzna kresów północno-wschodnich. Słotwórstwo, słotnictwo, frazeologia*, Białystok 1999; E. Awramiuk, *Systemowość polskiej homonimii międzyparadygmatycznej*, Białystok 1999; U. Andrejewicz, *Polskie zaimki rzeczowne w ujęciu gramatycznym*, Białystok 2001; L. Citko, *Nazewnictwo osobowe północnego Podlasia w XIV w.*, Białystok 2001; I. Szczepankowska, *Studia nad polszczyzną epoki stanisławowskiej*, Białystok 2004; B.I. Kuryłowicz, *Język polski w szesnastowiecznych księgach miejskich Knyszyna*, Białystok 2005; B. Nowowiejski, *Z zagadnień kontaktów językowych*, Białystok 2010; U. Sokólska, *Studia i szkice o języku pisarzy. Zagadnienia wybrane*, Białystok 2010; J. Szerszunowicz, *Obraz człowieka w polskich, angielskich i włoskich leksykalnych i frazeologicznych jednostkach faunicznych*, Białystok 2012; K. Szamryk, *Język rękopiśmiennych kazań Krzysztofa Kluka*, Białystok 2016; J. Szerszunowicz, *Lakunarne jednostki wielowyrzowe w perspektywie międzyjęzykowej*, Białystok 2016; A.B. Strawińska, *Aleksander Walicki i Aleksander Łętowski o stanie polszczyzny północnokresowej. Ortografia – Fonetyka – Zagadnienia gramatyczne*, Białystok 2018. Ostatnia monografia z serii (t. 16) ukazała się pod moją redakcją. Zob. „Ojczyzna święta mowol... Wiąże nas twoje słowo”. *Polszczyzna w perspektywie diachronicznej. Studia i szkice*, pod red. A. B. Strawińskiej, Białystok 2020.

²² Więcej: Cz. Łapicz, *Wspomnienie o Profesorze Bogusławie Nowowiejskim...*, s. 17.

²³ Tamże, s. 15.

²⁴ M. Kochanowski, *Uniwersytet*, [w:] tegoż, *Miasto rebus. Eseje o Białymstoku*, Białystok 2020, s. 84.

Dydaktyk

Profesor Nowowiejski w latach 2004–2014 wypromował ośmiu doktorów, do grona których i autorka niniejszego tekstu się zalicza²⁵. Do doktorantów Profesora Bogusława Nowowiejskiego, którzy sfinalizowali przewody doktorskie obroną doktoratu, należą: Jolanta Gorbacz-Pazera, *Tekstotwórcze potencje terminu w niemieckim dyskursie akademickim (na materiale subjęzyka medycyny)* (2004), Joanna Kuć, *Antroponimia pogranicza podlasko-mazowieckiego (na podstawie XVII-wiecznych ksiąg parafialnych z Mokobód)* (2005), Maria Dolecka, *Anglicyzmy w języku niemieckim i polskim w zakresie pojęciowo-tematycznym praca (na materiale ogłoszeń Sueddeutsche Zeitung i Gazety Wyborczej)* (2005), Iwona Wojtkiewicz, *Obraz gwary i ziemi augustowskiej w „Słowniczku gwary augustowskiej” Aleksandra Osipowicza (XIX-wieczny epizod w dziejach polskiej leksykografii gwarowej)* (2006), Anetta Strawińska, *Świadomość językowa przełomu XIX i XX wieku na podstawie poradników Aleksandra Walickiego i Aleksandra Łętowskiego* (2010), Ewa Rutkowska, *Gwara wsi Nowa Wieś w Podlaskiem* (2013), Konrad Szamryk, *Język rękopiśmiennych kazań Krzysztofa Kluka* (2014), Beata Leszczyńska, *Językowy obraz wartości w polskich piosenkach punkrockowych z lat 80. XX wieku* (2014).

Jako promotor prac doktorskich Profesor Nowowiejski bardzo dbał o poziom merytoryczny rozpraw; wręcz z aptekarską dokładnością tropił uchybienia. Był surowym i krytycznym nauczycielem. Wymagał rozważności i odpowiedzialności za słowo. Wielu osobom, które to przesłanie bagatelizowały, nie udało się sfinalizować marzeń o doktoracie.

Profesor wypromował także ponad 150 magistrów. Wielokrotnie występował jako recenzent prac doktorskich oraz recenzent w postępowaniach habilitacyjnych i profesorskich. Zasługi Profesora Nowowiejskiego w procesie kształcenia zarówno młodej kadry naukowej, jak i studentów są nieocenione. Zdaniem dawnych uczniów Profesora był on „wymagający i niepobłażliwy dla niewiedzy²⁶; srogi w ocenach, kategoryczny; nieznoszący sprzeciwu, ale jednocześnie sympatyczny,

²⁵ Za: <http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?rtype=opis&objectId=58815&lang=pl> [dostęp: 30.12.2020].

²⁶ Profesor w aktach irytacji (a takowe się zdarzały!) podczas egzaminów, kiedy student(ka) nie potrafił(a) odpowiedzieć na podstawowe (ratujące!) pytania z zakresu gramatyki historycznej czy historii języka polskiego, pytał: „Czy Pan(i) to słyszy?”. Zaskoczony interlokutor odpowiadał: „Nie! Ale o co chodzi?”. Profesor metalicznym głosem ripostował: „To chyba orzeszek w Pana(Pani) głowie!”. Po czym odsyłał na poprawkę ustną, nie wystawiając jednocześnie oceny niedostatecznej do karty egzaminacyjnej oraz indeksu.

ludzki, ujmujący, nonszalancko przyjacielski”²⁷. Był osobą ogólnie lubianą i szanowaną. Studenci filologii polskiej na zakończenie piastowania przez Niego ośmioletniej kadencji dziekańskiej przeprowadzili „tajną akcję” pod kryptonimem: „Nie bądź lama, przytul Dziekana”! 12 maja 2016 roku w budynku Uniwersytetu w Białymstoku przy Placu Uniwersyteckim 1 (dziś: plac Niezależnego Zrzeszenia Studentów) pojawiło się kilkadziesiąt plakatów ze zdjęciem Profesora. Były one wszędzie: na słupach, ścianach, drzwiach, tablicach ogłoszeń. Hasło jednoznacznie zachęcało do uczestnictwa w projekcie. Formuła przytulania pozostała „otwarta”. Dopuszczalne były „przytulasy na misia”, braterskie uściski dłoni, poklepywanie po plecach, ściskanie indywidualne i grupowe. Anonimowi inicjatorzy tego nietypowego przedsięwzięcia założyli, że Obiekt uścisków przytulić się da! I nie spotkał ich zawód. Profesor, mając świadomość znaczenia tej oddolnej studenckiej inicjatywy i wysiłku włożonego w jej przygotowanie, stał się tego dnia dostępniejszy niż zwykle. Przytulać Dziekana można więc było przed wykładem, po wykładzie, na korytarzu, na wydziałowym parkingu czy w gabinecie (którego drzwi zawsze były otwarte i takimi pozostały do końca). Profesor dzielnie swoje zadanie wypełnił. Taki był! – profesjonalny i odpowiedzialny. Dodatkowo starał się traktować siebie z dystansem, mimo tych „wielkich” ról, które pełnił jako tzw. pracownik funkcyjny.

Organizator życia akademickiego

Bogusław Nowowiejski przez 36 lat pracy zawodowej piastował różne stanowiska. Najdłużej, bo przez 14 lat (od 1985 do 1999 roku), był wicedyrektorem Instytutu Filologii Polskiej. Przez dwie kadencje, tj. w latach 1999–2005, pełnił funkcję prorektora Uniwersytetu w Białymstoku. W latach 1999–2002 był prorektorem ds. ogólnych, a od 2002 do 2005 roku prorektorem odpowiedzialnym za rozwój i promocję UwB. Od 2005 do 2008 roku przewodniczył Radzie Naukowej IFP. Przez dwie kadencje (2008–2016) jako dziekan kierował Wydziałem Filologicznym²⁸. „To były

²⁷ Cytuję informacje pozyskane za pomocą techniki badawczej zwanej obserwacją uczestniczącą; podczas nieoficjalnych rozmów z kadrą naukową Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku. Obserwacja uczestnicząca to jedna z metod badań jakościowych polegająca na obserwowaniu przez badacza zachowań badanych w ich naturalnym środowisku. Zob. <http://www.ankieter.com.pl/techniki> [dostęp: 24.04.2022].

²⁸ *Bogusław Nowowiejski. Wspomnienie*, <https://odeszli.pl/miejsca-pamieci/5ed4d6e19ba9fd1c219a40bf,boguslaw-nowowiejski> [dostęp: 28.12.2020].

ważne zobowiązania, zwłaszcza wobec współpracowników”²⁹ – wspominał po latach. Przy różnych okazjach podkreślał, iż za najprzyjemniejszy czas spędzony w roli tzw. funkcyjnego uważa moment, kiedy był wicedyrektorem Instytutu Filologii Polskiej. Była to epoka, kiedy filologia polska cieszyła się wśród studentów dużym zainteresowaniem, gdy – jak relacjonował – „mieliśmy [...] wielu studentów na studiach dziennych i zaocznych oraz setki słuchaczy na studiach podyplomowych. [...] Nie najgorsze były też lata spędzone w rektoracie, sporo się wówczas działo, zwłaszcza w zakresie inwestycji: zbudowaliśmy bibliotekę uniwersytecką z prawdziwego zdarzenia, nowoczesny akademik przy ul. Żeromskiego, aulę Wydziału Prawa, piękną halę sportową przy ul. Świerkowej”³⁰.

Warto podkreślić fakt, iż na wiele z tych prestiżowych stanowisk uniwersyteckich Profesor Nowowiejski „był powoływany w drodze wyborów wydziałowych lub nawet ogólnouczelnianych”³¹, jak to ujął prof. Łapicz. Dowodzi to, jakim Profesor Nowowiejski cieszył się wśród przedstawicieli białostockiego środowiska filologicznego z jednej strony poważaniem, z drugiej zaś zaufaniem. Mijają już cztery lata, od kiedy Profesora Nowowiejskiego z nami – pracownikami Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku – nie ma. Pozostanie o Nim długa pamięć. W przestrzeni Internetu, którą od ponad dekady badam i opisuję, wyczytałam następujące zdanie: „Najlepsi nauczyciele to tacy, którzy powiedzą Ci, gdzie patrzeć, ale nie powiedzą Ci, co widzieć”³². Przywołując Paula Coelho, „[...] mistrz nie jest kimś, kto czegoś uczy; mistrz to ktoś, kto zachęca ucznia do dołożenia wszelkich starań, aby odkrył to, o czym już wie”³³.

W mojej pamięci Profesor Bogusław Nowowiejski takim właśnie nauczycielem pozostanie.

Rok 2010. Jubileusz Profesora Romana Hajczuka – przemówienie w Auli Wydziału Filologicznego, Pl. NZS-u 1.
Fot. Urszula Sokółska

²⁹ B. Nowowiejski, *Nie mamy czego się wstydzić*, [w:] *Białostockie środowisko filologiczne 1968–2018. Historia w 45 wykładach*, pod red. J. Ławskiego, rozmowy przeprowadził D. Sołowiej, Białystok 2018, s. 305.

³⁰ Tamże.

³¹ Cz. Łapicz, *Wspomnienie o Profesorze Bogusławie Nowowiejskim...*, s. 17.

³² <https://cytaty.pl/motywacja/70337,najlepsi-nauczyciele-to-tacy.html> [dostęp: 26.04.2022].

³³ P. Coelho, *Czarownica z Portobello*, tłum. M. Lipszyc, Warszawa 2007, bibliotNETka.pl [dostęp: 15.05.2011].

Bibliografia

- Andrejewicz U., *Polskie zaimki rzeczowne w ujęciu gramatycznym*, Białystok 2001.
- Awramiuk E., *Systemowość polskiej homonimii międzyparadygmatycznej*, Białystok 1999.
- Citko L., *Nazewnictwo osobowe północnego Podlasia w XIV w.*, Białystok 2001.
- Dziewiętnastowieczne słowniczki gwarowe z Polski północno-wschodniej*, cz. 2, pod red. B. Nowowiejskiego i B. Kuryłowicz), Białystok 2020.
- Gorlewska E., *Profesor Bogusław Nowowiejski – publikacje*, „Białostockie Archiwum Językowe”, *Tom dedykowany pamięci Profesora Bogusława Nowowiejskiego*, red. tomu B. Kuryłowicz, Białystok 2020, nr 20, s. 19–30.
- Homa E., *Współczesne gwary Pomorza Środkowego*. Cz. 1–2, Słupsk 1979. Rec. B. Nowowiejski, „Poradnik Językowy” 1982, nr 9, s. 654–656.
- Kochanowski M., *Uniwersytet*, [w:] tegoż, *Miasto rebus. Eseje o Białymstoku*, Białystok 2020.
- Kuryłowicz B. I., *Język polski w szesnastowiecznych księgach miejskich Knyszyna*, Białystok 2005.
- Kuźmiuk M., *Prof. Bogusław Nowowiejski nie żyje*. Wybitny białostocki językoznawca zmarł w wieku 65 lat, poranny.pl, <https://poranny.pl/prof-boguslaw-nowowiejski-nie-zyje-wybitny-bialostocki-jezykoznawca-zmarl-w-wieku-65-lat/ar/c5-14456293> [dostęp: 2.11.2020].
- Literatura, pamięć, kultura. Prace ofiarowane Profesor Elżbiecie Feliksiak*, pod red. E. Sidoruk, M. M. Lesia, Białystok 2010.
- Lewaszkiwicz T., *Wpływ języka niemieckiego na system gramatyczny języka ogólnopolskiego (na tle wpływów innojęzycznych)*, [w:] *Einflüsse des Deutschen auf die grammatische Struktur slawischer Sprachen. Internationale Konferenz des Sarbischen Institutes 14–15.10.2011 in Cottbus*, Herausgegeben von Sonje Wölkeund, Hauke Bartels, Domowina-Verlag, Bautzen 2015, s. 90–120.
- Łapicz Cz., *Wspomnienie o Profesorze Bogusławie Nowowiejskim (1954–2019)*, „Białostockie Archiwum Językowe” 2020, nr 20, s. 13–18.
- Ławski J., *Halina Krukowska (26 września 1937 – 28 lipca 2019)*. *Wspomnienie*, „Pamiętnik Literacki” CXI, 2020, z. 1, s. 271–280.
- Nowowiejski B., *Mowa mieszkańców Sokółki w woj. białostockim*, [w:] *Polszczyzna północno-wschodnia. Metodologia badań językowych*, pod red. B. Falińskiej, Wrocław 1989, s. 7–96.
- Nowowiejski B., *Nie mamy czego się wstydzić*, [w:] *Białostockie środowisko filologiczne 1968–2018. Historia w 45 wykładach*, pod red. J. Ławskiego, rozmowy przeprowadził D. Sołowiej, Białystok 2018, s. 294–306.
- Nowowiejski B., *Niemiecko-polski słownik Mrongowiusza: źródło do historii polskiej leksyki i leksykografii*, Białystok 2011. Rec. M. Cybulski M., „Acta Cassubiana” 2012, z. 14, s. 294–296.
- Nowowiejski B., *Nieznane zapożyczenia leksykalne ze źródła niemieckiego w polszczyźnie ogólnej 2. połowy XIX wieku (na materiale czasopism)*, [w:] *Z zagadnień kontaktów językowych*, Białystok 2010, s. 177–195.

- Nowowiejski B., „Osobliwe” zapożyczenia ze źródła niemieckiego w polszczyźnie ogólnej I. połowy XIX wieku (na materiale czasopism), [w:] *Z zagadnień kontaktów językowych*, Białystok 2010, s. 161–177.
- Nowowiejski B., *W sprawie wpływów języka niemieckiego na polszczyznę*, [w:] *Z zagadnień kontaktów językowych*, Białystok 2010, s. 113–129.
- Nowowiejski B., *W sprawie wpływów języka niemieckiego na polszczyznę*, „Poznańskie Studia Slawistyczne. Seria Językoznawcza” 2010, nr 17 (37), s. 113–129.
- Nowowiejski B., *Wpływ języka niemieckiego na polszczyznę w zakresie słownictwa*, „Poradnik Językowy” 2007, z. 5, s. 12–24.
- Nowowiejski B., *Z dziejów „ober”(-) w języku polskim*, [w:] *Z zagadnień kontaktów językowych*, Białystok 2010, s. 195–215.
- Nowowiejski B., *Z dziejów wpływów niemieckich na język polski*, [w:] *Z zagadnień kontaktów językowych*, Białystok 2010, s. 143–161.
- Nowowiejski B., *Z zagadnień kontaktów językowych*, Białystok 2010.
- „Ojczysta święta mowo!... Wiąże nas twoje słowo”. *Polshczyzna w perspektywie diachronicznej. Studia i szkice*, pod red. A. B. Strawińskiej, Białystok 2020.
- Sokólska U., *Profesor Bogusław Nowowiejski (1954–2019)*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 2021, z. 77, s. 23–27.
- Sokólska U., *Siedemnastowieczna polshczyzna kresów północno-wschodnich. Słototwórstwo, słownictwo, frazeologia*, Białystok 1999.
- Sokólska U., *Studia i szkice o języku pisarzy. Zagadnienia wybrane*, Białystok 2010.
- Strawińska A. B., *Aleksander Walicki i Aleksander Łętowski o stanie polshczyzny północnokresowej. Ortografia – Fonetyka – Zagadnienia gramatyczne*, Białystok 2018.
- Strawińska A. B., *Profesor Bogusław Nowowiejski (22 lipca 1954 – 26 września 2019). Wspomnienie*, „Bibliotekarz Podlaski” 2021, nr 1, s. 267–283.
- Strawińska A. B., *Wspomnienie o Bogusławie Nowowiejskim*, „Próby. Nieregularnik Filologiczny” 2021, nr 6, s. 303–307.
- Szamryk K., *Język rękopiśmiennych kazań Krzysztofa Kluka*, Białystok 2016.
- Szczepankowska I., *Nomina attributiva w gwarze łomżyńskiej: studia leksykalno-słototwórcze*, Białystok 1998.
- Szczepankowska I., *Studia nad polshczyzną epoki stanisławowskiej*, Białystok 2004.
- Szczepankowska I., *Wspomnienie o Profesorze Bogusławie Nowowiejskim (1954–2019) w pierwszą rocznicę śmierci*, „Białostockie Archiwum Językowe” 2020, nr 20, s. 11.
- Szerszunowicz J., *Lakunarne jednostki wielowyrazowe w perspektywie międzyjęzykowej*, Białystok 2016.
- Szerszunowicz J., *Obraz człowieka w polskich, angielskich i włoskich leksykalnych i frazeologicznych jednostkach faunicznych*, Białystok 2012.

Światło w dolinie. Prace ofiarowane Profesor Halinie Krukowskiej, pod red. K. Korotkicha, J. Ławskiego, D. Zawadzkiej, Białystok 2007.
Wejs-Milewska V., *Elżbieta Feliksiak (1937–2015)*, „Wiek XIX” 2014, s. 521–525.

Netografia

<http://www.ankieter.com.pl/techniki> [dostęp: 24.04.2022].
<https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/handle/11320/1043>; <https://czasopisma.filologia.uwb.edu.pl/index.php/baj> [dostęp: 2.11.2020].
https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/12363/1/Proby_Nieregularnik_Filologiczny_6_2021.pdf [dostęp: 24.04.2022].
http://ifp.uwb.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=162&Itemid=113 [dostęp: 30.12.2020].
<https://odeszli.pl/miejsca-pamieci/5ed4d6e19ba9fd1c219a40bf>, bogusław-nowowiejski [dostęp: 28.12.2020].
<https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=58815&k=6z430y> [dostęp: 29.09.2019].
<http://nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?rtype=opis&objectId=58815&lang=pl> [dostęp: 30.12.2020].
Wikipedia. Wolna encyklopedia: Bogusław Nowowiejski [hasło], https://pl.wikipedia.org/wiki/Bogusław_Nowowiejski [dostęp: 2.11.2020].

Anetta Bogusława Strawińska
University of Białystok

PROFESSOR BOGUSŁAW NOWOWIEJSKI – RESEARCHER,
EDUCATOR, AND ORGANIZER OF ACADEMIC LIFE

Summary

This is a reminiscence of Professor Bogusław Nowowiejski, one of Białystok's most recognizable linguists, an unquestionable authority in the field of Polish linguistics, who participated in the formation of Poland's modern language policy. His research interests concentrated on such subjects as the history of the Polish language, dialectics, onomastics, varieties of Polish characteristics for the Eastern Borderlands, as well as urban or modern media language.

Keywords: reminiscence, Bogusław Nowowiejski, the history of the Polish language, North-eastern Borderlands.